

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettua lakia. Hallitusohjelmassa olevan kirjauksen mukaisesti esityksessä ehdotetaan tasa-arvosuunnitteluelvoitteen laajentamista koskemaan myös varhaiskasvatusta. Lisäksi sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisyä koskeva tasa-arvolain säännös laajennettaisiin koskemaan varhaiskasvatusta.

Esityksen tavoitteena on sukupuolten tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvosuunnitelma on työkalu käytännön toiminnan tueksi ja sen avulla varmistetaan, että tasa-arvotyötä tehdään järjestelmällisesti.

Esitys liittyy valtion vuoden 2023 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan x.x.202x.

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmakirjauksen mukaan eri koulutusasteiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista tehdään velvoittavat ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista säädetään velvoittavasti myös varhaiskasvatuksen osalta. Tasa-arvosuunnitelmat ovat jo nykyisin eri koulutusasteilla perusopetuksesta alkaen velvoittavat, joten käytännössä hallitusohjelman kirjauksen toteuttaminen tarkoittaisi tasa-arvosuunnitteluelvoitteen laajentamista oppilaitoksista varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelua koskeva kirjaus on osa hallitusohjelman strategista kokonaisuutta Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi (kokonaisuus 3.7). Tasa-arvosuunnittelun kirjaus on kyseisen strategisen kokonaisuuden kolmannen tavoitteen (Koulutus rakentaa yhteiskunnallista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta) toteuttamista.

Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (609/1986, jäljempänä *tasa-arvolaki*) sisältää oppilaitosten osalta yleisen tasa-arvon edistämiselvoitteen sekä tasa-arvosuunnitelman laatimiselvoitteen. Varhaiskasvatusta koskeva esitys täydentäisi voimassa olevaa tasa-arvosuunnittelun järjestelmää siten, että suunnitelmallinen tasa-arvotyö aloitettaisiin jo alle kouluikäisten lasten kohdalla.

1.2 Valmistelu

Hallituksen esitys on valmisteltu virkatyönä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriössä yhteistyössä oikeusministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen kanssa. Yhdenvertaisuussuunnittelun osalta hallitusohjelman kirjauksen täytäntöönpano kuuluu oikeusministeriölle, joka toteuttaa sen osana yhdenvertaisuuslain osittaisuudistusta (OM013:00/2021).

Hallituksen esityksen valmistelun tukena on ollut vuonna 2016 julkaistu Selvitys sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2016:36).

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö järjesti 2.3.2020 keskeisille sidosryhmille kuulemistilaisuuden varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua koskevasta hallitusohjelmakirjauksesta. Kuulemistilaisuuteen kutsuttiin 23 tahoa, mukaan lukien viranomaisia, työmarkkinatoimijoita, järjestöjä ja asiantuntijoita. Sidosryhmiltä pyydettiin näkemyksiä hallitusohjelmakirjauksesta ja sen vaikutuksista. Kuulemiseen osallistui 18 sidosryhmää, joista lähes kaikki toimittivat myös kirjalliset kommentit. Kolme tahoa toimitti kannanottonsa vain kirjallisesti. Kutsussa todettiin, että oikeusministeriö voi huomioida yhdenvertaisuussuunnittelua koskevat kommentit yhdenvertaisuuslain (1325/2014) osittaisuudistuksessa.

2 Nykytila ja sen arviointi

Tasa-arvosuunnittelu oppilaitoksissa

Tasa-arvosuunnittelu on sukupuolten tasa-arvon edistämisen työkalu, josta on säädetty tasa-arvolaisissa. Tasa-arvosuunnittelu tarkoittaa tasa-arvon systemaattista edistämistä niin, että käytännön edistämistyön tueksi organisaatiolle laaditaan suunnitelma. Tasa-arvolaisissa säädetään oppilaitosten tasa-arvosuunnittelusta sekä sellaisten työpaikkojen tasa-arvosuunnittelusta, joissa henkilöstön määrä on vähintään 30 työntekijää. Lisäksi tasa-arvolaisissa on viranomaisille yleinen velvollisuus edistää tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Oppilaitosten osalta tasa-arvon yleisestä edistämisvelvoitteesta säädetään tasa-arvolain 5 §:ssä. Pykälän mukaan viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta ja opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava, että työillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen. Lisäksi on huolehdittava, että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Edelleen pykälässä säädetään, että tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.

Oppilaitosten tasa-arvosuunnittelun velvoitteesta säädetään puolestaan 5 a §:ssä. Tasa-arvosuunnitelman laatimisvelvoite koskee perusopetusta, toista astetta, korkeakouluja sekä muita oppilaitoksia, jotka järjestävät lakiin perustuvaa opetusta tai koulutusta. Pykälän mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että oppilaitokselle laaditaan tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi sekä arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Suunnitelma laaditaan vuosittain tai enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Yleinen oppilaitoksia koskeva tasa-arvon edistämisvelvoite on ollut lain 5 §:ssä tasa-arvolain voimaan tulosta asti, eli vuoden 1987 alusta alkaen, ja sitä on vuosien varrella tarkistettu. Toisen asteen ja oppilaitosten sekä korkeakoulujen osalta velvoite tuli voimaan vuonna 2005. Viimeksi oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua koskevaa lainsäädäntöä uudistettiin vuoden 2015 alussa, jolloin tasa-arvosuunnittelu laajeni perusopetukseen.

Tasa-arvovaltuutetun kertomuksessa eduskunnalle (K 22/2018 vp) tasa-arvovaltuutettu on valvontaviranomaisen näkökulmasta arvioinut tasa-arvon edistämistyötä oppilaitoksissa. Vuosina 2009-2014

tasa-arvovaltuutettu kartoitti toisen asteen oppilaitoksissa ja korkeakouluissa tehtyjen tasa-arvosuunnitelmien laatua ja sitä, kuinka yleistä niiden laatiminen oli. Tasa-arvovaltuutetun johtopäätös oli, että velvoitetta noudatetaan heikosti varsinkin toisen asteen oppilaitoksissa. Tasa-arvovaltuutettu ilmaisee kertomuksessaan olevansa tyytyväinen, että vuonna 2015 voimaan tulleen perusopetusta koskevan tasa-arvolain muutoksen yhteydessä suunnitteluvaiheeseen otettiin uudenlainen lähestymistapa. Siinä keskityttiin enemmän koulun arkeen ja tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden toteuttamiseen. Tasa-arvovaltuutettu korosti kertomuksessaan, että oppilaitoksen tasa-arvotyön keskiössä ei tule olla asiakirjan laatiminen vaan toimenpiteiden toteuttaminen. Erityisesti tasa-arvovaltuutettu oli tyytyväinen siihen, että lainsäädäntöuudistukseen liittyen laadittiin peruskouluille suunnattu, Opetushallituksen julkaisema tasa-arvosuunnittelua koskeva opas (Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2015:5). Tasa-arvovaltuutettu suositteli eduskunnalle antamassaan kertomuksessa, että tasa-arvon edistämiseen liittyvät kysymykset tulee sisällyttää nykyistä vahvemmin opettajankoulutukseen ja opettajien täydennyskoulutukseen.

Tasa-arvolaisissa säädetty tasa-arvosuunnittelun velvoite on vuosien kuluessa laajentunut oppilaitosten piirissä niin, että se on viimeisimpänä ulotettu koskemaan perusopetusta antavia oppilaitoksia. On johdonmukaista, että tämän jälkeen seuraavaksi arvioidaan tasa-arvosuunnitteluvaiheen laajentamista varhaiskasvatukseen.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksesta säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018). Varhaiskasvatuslain 2 §:n mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.

Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Avoimella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan esimerkiksi kerho- ja leikkitoimintaa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) tilastojen mukaan vuonna 2019 Manner-Suomessa oli 3617 päiväkotimuotoista toimipaikkaa. Näistä 2624 oli kunnallisia päiväkoteja ja 993 yksityisiä päiväkoteja. Kunnallisia perhepäivähoitajia oli 4611 ja yksityisiä perhepäivähoitajia 1601 sisältäen myös ryhmäperhepäiväkodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat. Suurin osa varhaiskasvatukseen osallistuvista lapsista on kunnallisessa varhaiskasvatuksessa (81,7 prosenttia). Vuonna 2020 varhaiskasvatuksessa oli kaikkiaan 245 255 lasta eli noin 77 prosenttia 1–6-vuotiaista lapsista.

Varhaiskasvatuspalvelujen järjestäminen ja yksityisen varhaiskasvatuksen valvonta ovat kunnan vastuulla. Kunnan velvollisuudesta järjestää varhaiskasvatusta säädetään varhaiskasvatuslain 5 §:ssä. Kunta voi järjestää varhaiskasvatuspalvelut itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa, hankkia ne muulta julkiselta tai yksityiseltä varhaiskasvatuksen palveluntuottajalta tai myöntää varhaiskasvatusta varten palvelusetelin. Karvin vuoden 2019 tilaston mukaan yksityisiä varhaiskasvatuksen palveluntuottajia oli yhteensä 468, joista yhdistyksiä oli 209 ja yrityksiä 259. Palveluntuottajista 393:lla oli yksi päiväkotitoiminta ja muut olivat ketjuja.

Päiväkotitoiminnan ja perhepäivähoidon lisäksi kunta tai kuntayhtymä voi järjestää avointa varhaiskasvatustoimintaa. Yksityisen tahon järjestämä avoin varhaiskasvatus ei ole varhaiskasvatuslain mukaista varhaiskasvatusta. Avointa varhaiskasvatustoimintaa eivät koske varhaiskasvatuslain velvoitteet samassa laajuudessa kuin päiväkotitoimintaa ja perhepäivähoitoa. Vuonna 2019 kunnallisessa avoimessa varhaiskasvatuksessa oli Karvin tilastojen mukaan 10 732 lasta.

Varhaiskasvatuslain 5 luvussa säädetään varhaiskasvatussuunnitelmista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset var-

haiskasvatussuunnitelmat laaditaan. Uusin määräys on vuodelta 2022 (OPH-700-2022), se tuli voimaan 1.3.2022. Varhaiskasvatustalain 22 §:n mukaan kunta, kuntayhtymä ja yksityinen palveluntuottaja laativat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman. Suunnitelma voidaan laatia palveluntuottaja-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisesti. Lisäksi pykälässä todetaan, että kunnat voivat tehdä yhteisen suunnitelman. Lisäksi jokaiselle lapselle laaditaan oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma.

Oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna annettavasta esiopetuksesta säädetään perusopetuslaissa (628/1998). Esiopetus toteutetaan perusopetuslain ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodissa, koulussa tai muussa soveltuvassa paikassa.

Esiopetuksen järjestämisestä vastaavat kunnat. Myös yksityiset perusopetuksen järjestäjät ja valtion oppilaitokset voivat erillisen luvan perusteella järjestää esiopetusta. Kunta voi myös hankkia esiopetuksen ostopalveluna julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta, esimerkiksi yksityiseltä päiväkodilta. Kunta vastaa siitä, että ostopalveluna tuotettu esiopetus toteutetaan säädösten ja määräysten mukaisesti.

Tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatustalain sisältää yleisen sukupuolten tasa-arvon edistämisen tavoitteen. Varhaiskasvatustalain 3 §:n 1 momentin 6 kohdassa on todettu, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Säännös tuli voimaan vuonna 2015.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 sisältää yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta koskevia kirjauksia. Sen mukaan tulisi pohtia esimerkiksi, miten sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Sukupuolten tasa-arvon edistämisen näkökulmasta on tärkeää, että tasa-arvo on otettu osaksi varhaiskasvatustalain ja että siihen liittyviä edistämistoimenpiteitä pyritään sisällyttämään laajasti varhaiskasvatukseen. Verrattaessa varhaiskasvatustalain säännöstä oppilaitoksia koskevaan tasa-arvolaisissa olevaan tasa-arvosuunnittelun konkreettiseen velvoitteeseen, on varhaiskasvatustoimijoita ja oppilaitoksia koskevien velvoitteiden välillä kuitenkin huomattava ero.

Vuonna 2016 sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi selvityksen sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa. Selvityksessä korostetaan, että sukupuolten tasa-arvon toteutuminen varhaiskasvatuksessa vaatii pysyviä rakenteita. Selvityksessä todetaan myös, että tasa-arvon tulisi kytkeytyä varhaiskasvatukseen tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Selvityksen mukaan suunnitelmasta olisi eniten hyötyä, kun se laaditaan yksikkötasolla. Lisäksi selvityksessä todetaan, että varhaiskasvattajien koulutuksesta puuttuu yleinen ja yhteinen opintojakso, joka valmistaisi kasvattajia tasa-arvon edistämiseen.

Vuonna 2015, kun tasa-arvosuunnittelun velvoite ulotettiin perusopetukseen, tarkoitettiin velvoitteen kattavan myös oppilaitoksissa järjestettävän esiopetuksen. Näin ollen, tällä hetkellä oppilaitosten yhteydessä toimivat esiopetusryhmät ovat tasa-arvosuunnittelun piirissä, mutta esimerkiksi päiväkodin yhteydessä toimivat esiopetusryhmät ovat yhä tasa-arvosuunnittelun ulkopuolella. Tämä on merkittävä epäkohta.

Tasa-arvolakiin on vuoden 2015 alusta lähtien sisällytetty 6 c §, joka koskee sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisyä. Pykälän mukaan sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän tavoitteellinen ja suunnitelmallinen ennaltaehkäisy koskee myös oppilaitoksia ja niiden tasa-arvosuunnittelua. Vaatimus koskee varhaiskasvatusta

vain tasa-arvolain 4 §:ssä säädetyn viranomaisten yleisen tasa-arvon edistämismääräyksen kautta. Koska sukupuoli-identiteetti muodostuu ja kehittyy lapsuuden ja nuoruuden aikana, tulisi sukupuolen moninaisuutta koskeva pykälä ulottaa myös varhaiskasvatukseen ja sen tasa-arvosuunnittelutyöhön.

Kaiken kaikkiaan nykyistä sääntelyä ei voida katsoa riittäväksi, jotta se tehokkaasti tukisi tasa-arvon edistämistyötä varhaiskasvatuksessa. Ei voida pitää tarkoituksenmukaisena, että suunnitelmallinen tasa-arvon edistämistyö alkaa vasta perusopetusta antavissa oppilaitoksissa eli lapsen ollessa noin 7-vuotias. Sukupuolittietoisemmalla varhaiskasvatuksella pystyttäisiin paremmin turvaamaan eri sukupuolille yhtäläisiä mahdollisuuksia jo varhaislapsuudesta alkaen. Sääntelyä on tarve kehittää niin, että samalla otetaan huomioon lapsen etu ja lapsen oikeus vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on sukupuolten tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvosuunnitelmat ovat keskeinen työkalu sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Suunnitelman avulla varmistetaan, että tasa-arvotyötä tehdään järjestelmällisesti.

Tasa-arvosuunnitelma on työkalu käytännön toiminnan tueksi. Kyse olisi ennen kaikkea toimintatapojen muutoksista arkitilanteissa sekä sukupuolittietoisista toimintatavoista. Esityksessä ehdotetuilla toimenpiteillä tavoitellaan muutoksia varhaiskasvatuksen parissa työskentelevien aikuisten toimintaan. Suunnitelmallinen tasa-arvotyö on tärkeää varhaiskasvatuksessa, koska lapset omaksuvat jo varhain sukupuoliin liitetyn roolijaon. Siihen liittyy muun muassa, mitä odotuksia kohdistetaan tyttöihin ja poikiin sekä naisiin ja miehiin sukupuolen takia.

Keskeinen tavoite on myös sukupuolen moninaisuuteen liittyvän syrjinnän ennaltaehkäisy. Esityksessä lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen tasa-arvotyössä otettaisiin huomioon kaikki lapset sukupuolesta riippumatta. Tämä toteutettaisiin niin, että sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy laajennettaisiin koskemaan varhaiskasvatusta.

Esityksen lähtökohtana on lapsen edun toteutuminen. Varhaiskasvatustilain 4 §:n mukaan varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä tai tuotettaessa ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Tämä olisi lähtökohtana myös varhaiskasvatusta koskevassa tasa-arvolain sääntelyssä. Samoin esityksen tarkoituksena on mahdollistaa lasten osallistuminen itseään koskeviin asioihin, kun lapset osallistuisivat ikätasonsa mukaisesti tasa-arvosuunnitelman tekemiseen ja toteuttamiseen esimerkiksi keskustelun ja leikin avulla.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvosuunnittelun velvoite laajennettaisiin oppilaitoksista varhaiskasvatukseen. Esityksessä on pyritty ottamaan huomioon erityisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot sekä lasten iän tuomat erityispiirteet.

Tasa-arvolakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että yleinen oppilaitoksia koskeva tasa-arvon edistämismääräys laajennettaisiin koskemaan myös varhaiskasvatusta. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi uusi pykälä, jossa säädettäisiin tasa-arvosuunnitelman laatimisvelvoitteesta varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot otettaisiin huomioon niin, että velvoite laatia toimipaikka-kohtainen tasa-arvosuunnitelma koskisi päiväkotitoimintaa. Sen sijaan perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen osalta kunta laatisi yhteistyössä alueensa toimijoiden kanssa toimijoille yhteiset tasa-arvosuunnitelmat.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisyä koskevaa tasa-arvolain säännöstä, joka laajennettaisiin koskemaan varhaiskasvatusta. Näin ollen varhaiskasvatuksen tasa-arvotyössä ja tasa-arvosuunnitelmavelvoitteessa tulisi ottaa huomioon kaikki lapset sukupuolesta riippumatta.

Esityksessä on otettu huomioon myös lasten oikeus saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Ensimmäkin tasa-arvosuunnitteluvetoituksen sisällössä tulisi kiinnittää huomiota lasten osallisuuteen. Lisäksi lapset osallistuisivat suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Varhaiskasvatuksessa tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi leikin keinoin.

Ehdotettu tasa-arvolain mukainen tasa-arvosuunnittelun velvoite tulisi ottaa huomioon myös Opetushallituksen määräyksissä (Varhaiskasvatuksen suunnittelun perusteet sekä Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet). Ehdotettu velvoite on jo otettu huomioon uusimmassa vuoden 2022 Varhaiskasvatuksen suunnittelun perusteissa.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Taloudelliset vaikutukset

Taloudellisia vaikutuksia selvitetään vielä.

Kunnat

Taloudellisia vaikutuksia selvitetään vielä.

Kunnat varhaiskasvatuksen järjestäjinä osaltaan vastaisivat siitä, että varhaiskasvatuksessa laadittaisiin tasa-arvosuunnitelmat. Päiväkotien osalta tämä käytännössä tarkoittaisi, että kuntien tulisi tiedottaa tasa-arvosuunnitelman laatimisvelvoitteesta ja jollakin tavalla seurata sitä. Esitys velvoittaisi toimipaikkakohtaisten tasa-arvosuunnitelmien laatimiseen päiväkodeissa. Lähtökohtaisesti suunnitelma tulisi päivittää vuosittain. Lisäksi perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen osalta kunta varhaiskasvatuksen järjestäjänä laatisi yhteistyössä alueensa perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoiden kanssa näille toimijoille yhteiset tasa-arvosuunnitelmat.

Esityksen on tunnistettu aiheuttavan jonkin verran kustannuksia kunnille sekä tasa-arvosuunnitelman laatimisesta että sen päivittämisestä. Esityksen ei kuitenkaan arvioida aiheuttavan lisäresurssitarvetta varhaiskasvatuksen henkilökunnan osalta. Tämän lisäksi tulee ottaa huomioon, että tasa-arvosuunnitelma on mahdollista tehdä osana muita suunnitelmia, kuten yhdessä yhdenvertaisuussuunnitelman kanssa. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että kunnissa on jo tähän asti laadittu tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmia viranomaisia koskevan velvoitteen perusteella. Osassa kunnista myös tehdään varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelmia, vaikka siihen ei vielä olekaan lainsäädäntöön perustuvaa velvoitetta.

Oletuksena on, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa jokainen opetushenkilökuntaan kuuluva henkilö osallistuisi ainakin jollain tavoin tasa-arvosuunnitelman laatimiseen. Kustannukset riippuvat vahvasti siihen käytettävästä työaikapanoksesta. Toivottavaa olisi, että toimipaikoissa panostettaisiin tasa-arvosuunnitelman laatimiseen ja sen tuomiseen osaksi päiväkodin arkea. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi henkilöstön koulutusta ja yhteisiä keskusteluja sekä aiheen esiin tuomista lasten kanssa heidän ikä ja kehitys huomioon ottaen. Vähimmäistapauksessa tasa-arvosuunnitelman laatiminen ja sen päivittäminen vaatisi ainakin henkilökunnan yhteistä lyhyttä keskustelua toimipaikassa, jossa käytyjen keskustelujen pohjalta kirjattaisiin tasa-arvosuunnitelma. Tärkeää olisi käsitellä aihetta päiväkotitarjossa myös yhdessä lasten kanssa heille sopivalla tavalla, aikaa antaen sekä lapsia kuunnellen ja

tarkkaillen. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää myös lasten huoltajien kohtaamiseen. Huoltajille tiedottamisen lisäksi tärkeää olisi myös keskustella aiheesta heidän kanssaan.

Kunnallisen ja avoimen varhaiskasvatuksen osalta tasa-arvosuunnitelman laatiminen olisi kunnan vastuulla. Suunnitelma tulisi kuitenkin laatia yhteistyössä perhepäivähoitajien ja avoimen varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa. Suomessa on 275 kuntaa, jotka järjestävät kunnallista tai yksityistä perhepäivähoitoa.

Avoimen varhaiskasvatuksen osalta kustannuksia on vaikeampi arvioida, sillä kattavaa tietoa avoimen varhaiskasvatuksen henkilöstöstä ei ollut saatavilla. Tiedetään kuitenkin, että vuonna 2019 avointa varhaiskasvatusta tarjottiin 115 kunnassa, ja palveluun osallistui 10 732 lasta. Näin ollen voidaan laskea, että avointa varhaiskasvatusta tarjoavissa kunnissa oli keskimäärin 93 avoimeen varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta.

Vaikutukset yrityksiin ja kotitalouksiin

Varhaiskasvatuksen alalla yksityisen sektorin toimijat ovat pääsääntöisesti pieniä ja keskisuuria yrityksiä (pk-yritys). Karvin tilastojen mukaan vuonna 2019 yksityisistä palveluntuottajia oli 468, joista 393:lla oli yksi päiväkotia. Vain kolmella toimijalla oli yli 60 päiväkotia, joista suurimmalla oli 177 päiväkotia. Esityksen vaikutukset kohdistuisivat näin ollen jonkin verran pk-sektoriin. Taloudellisten vaikutusten voidaan katsoa kuitenkin olevan kohtuullisia, sillä kyse on ensisijaisesti toimintatapojen muutoksista arkitilanteissa.

Varhaiskasvatusta tarjoaville palveluntuottajille, kuten yksityisille päiväkodeille, esitetyt muutokset aiheuttavat hallinnollisia kustannuksia sen myötä, että ne laatisivat ja päivittäisivät tasa-arvosuunnitelmia ja jalkauttaisivat toimenpiteet henkilöstön toimintaan esimerkiksi koulutuksen avulla tai muilla vastaavilla keinoilla. Karvin tilastojen mukaan vuonna 2019 Suomessa oli 993 yksityistä päiväkotia. Esityksen seurauksena kustannuksia syntyisi myös jonkin verran yksityisille perhepäivähoitajille tasa-arvosuunnitelman laatimisen ja päivittämisen osallistumiseen yhteistyössä kunnan kanssa käytetyn työajan kautta. Karvin tietojen mukaan Suomessa oli vuonna 2019 yhteensä 1 601 yksityistä perhepäivähoitajaa.

Esityksellä ei ole lyhyellä tähtämellä taloudellisia vaikutuksia kotitalouksille. Pitkällä aikavälillä välillisenä vaikutuksena sukupuolitietoisemmalla varhaiskasvatuksella voidaan kuitenkin tunnistaa positiivisia vaikutuksia työmarkkinoille ja kotitalouksille, varsinkin segregaaation vähenemisen sekä naisten työmarkkina-aseman ja taloudellisen tilanteen paranemisen myötä.

Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksellä on vaikutuksia viranomaisten toimintaan. Toisaalta se aiheuttaa hallinnollista työtä tasa-arvosuunnitelman laatimisen myötä ja toisaalta tavoitteena on toimintatapojen muutoksia varhaiskasvatuksen henkilöstön keskuudessa, mihin voi liittyä esimerkiksi koulutuksen järjestämistä.

Kuntien osalta vaikutukset olisivat kohtuulliset siihen nähden, että kunnat jo nykyisin huolehtivat oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmien laatimisesta. Saman tyyppinen hallinnollinen työ laajenisi kunnilla näin ollen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen toimijoiden osalta toimipaikat ovat keskimäärin pienempiä kuin oppilaitosten osalta. Hallinnollista työtä kunnille tulisi myös siitä, että ne laatisivat perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen osalta alueellaan yhteiset tasa-arvosuunnitelmat yhteistyössä toimijoiden kanssa. Toisaalta hallinnollinen työ olisi tällöin huomattavasti pienempi kuin silloin jos tasa-arvosuunnitelmat laadittaisiin niissä päiväkotien tapaan toimipaikkakohtaisesti.

Varhaiskasvatuksen toimipaikka toteuttaisi tasa-arvosuunnitelman yhteistyössä henkilöstön kanssa ja jalkauttaisi sen toimintaan, päiväkotiarkeen. Tämä aiheuttaisi sekä hallinnollista taakkaa että toimintatapojen muutoksia, jotka molemmat vaativat resursseja. Kun tavoitteena kuitenkin ensisijaisesti on, että henkilökunta itse tiedostaisi omat käsityksensä ja veisi sitten muutoksia esimerkiksi omaan puheeseensa ja toimintaansa, kuten lelujen asetteluun tai kirjojen valintaan, ei erityiselle lisäresurssille liene tarvetta. Tarkoituksena on myös, että suunnitelmallista tasa-arvotyötä tehtäisiin varhaiskasvatuksessa pitkäjänteisesti, jolloin työmäärä jakaantuisi pitkälle aikavälille.

Tasa-arvolain noudattamista valvoo tasa-arvovaltuutettu, jonka työmäärään ehdotetulla muutoksella olisi vaikutuksia. Esitys laajentaisi tasa-arvovaltuutetun valvontatehtävää varhaiskasvatukseen. Tasa-arvovaltuutetulle kuuluu valvontatehtävien ohella myös ohjeiden ja neuvojen antamista, mikä esityksen myötä myös lisääntyisi. Uusien edistämismittareiden tehokas valvonta edellyttää tasa-arvovaltuutetun toimiston resurssien vahvistamista. Arvioitu lisäresurssitarve tasa-arvovaltuutetun toimistolle on 0,5 henkilötyövuotta.

Lainmuutosten tehokas toimeenpano edellyttäisi varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien sekä muiden varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjeistusta ja koulutusta, josta vastaavat osin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö sekä osin opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus. Lisäksi tasa-arvovaltuutetun toimiston tehtävänä on ohjeiden ja neuvojen antaminen.

Sukupuolivaikutukset

Esityksellä on myönteisiä vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon. Lakiesityksellä tavoitellaan pitkävaikutteisia yhteiskunnallisia vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon ja sitä myötä perustuslain 6 §:ssä turvattuun ihmisten yhdenvertaisuuteen. Kun varhaiskasvatuksesta tulee sukupuolitietoisempää, pystytään sillä paremmin turvaamaan eri sukupuolille yhtäläisiä mahdollisuuksia jo varhaislapsuudesta alkaen.

Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelulla on myönteisiä vaikutuksia erityisesti, koska lapset omaksuvat jo varhain sukupuoliin liitetyn roolijaon. Sukupuolirooleihin liittyy muun muassa, mitä odotuksia kohdistetaan tyttöihin ja poikiin sekä naisiin ja miehiin sukupuolen takia. Varhaiskasvatuksessa saatetaan myös tiedostamatta vahvistaa sukupuoliroolien mukaisia kaavamaisia käyttäytymismalleja, minkä takia suunnitelmallinen ja sukupuolitietoinen tasa-arvotyö on keskeinen väline tällaisten toimintamallien muuttamisessa. Voidaan myös katsoa, että sukupuolinormien purkamisen itsessään vaikuttaa lasten yhteistoimintaan positiivisesti. Se on keino ehkäistä häirintää ja kiusaamista.

Esityksellä voidaan pitkällä aikavälillä nähdä myönteisiä vaikutuksia myös koulutusalojen sukupuolittuneissa valinnoissa ja sen myötä työelämän segregaaation purkamisessa, sillä tyttöjen ja poikien valinnat eriytyvät jo heti perusopetusvaiheessa.

Esityksessä ehdotetut toimenpiteet, velvoitteet ja tavoitellut toimintatapojen muutokset, jotka on suunnattu varhaiskasvatuksen henkilökunnalle, kohdistuvat erityisesti naisiin, sillä kyseessä on erittäin naisvaltainen ala. Vuoden 2014 tietojen mukaan naisten osuus varhaiskasvatuksen henkilöstöstä vaihteli ammattiryhmittäin 93,7 - 99,9 prosentin välillä.

Lapsiin kohdistuvat vaikutukset

Ehdotetun sääntelyn kohderyhmänä ovat varhaiskasvatukseen osallistuvat lapset, joten esityksellä on huomattavia lapsiin kohdistuvia vaikutuksia. Suunnitelmallinen tasa-arvotyö varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvattajien toiminnassa tavoittaisi laajasti lasten ikäluokkaa, sillä varhaiskasvatuksessa oli kaikkiaan 252 216 lasta vuonna 2018 eli noin 74 prosenttia 1-6-vuotiasta lapsista. Varhaiskasvatuk-

seen osallistuvien lasten osuuksissa oli suuria ikäryhmittäisiä eroja, esimerkiksi kaksivuotiaista varhaiskasvatukseen osallistui 66 prosenttia ja viisivuotiaista lähes 89 prosenttia. Esitettyjen muutosten myötä lapsille annettu varhaiskasvatus olisi sukupuolitietoisempaa ja tasa-arvoisempaa.

Lapset myös osallistuisivat ikätasonsa mukaisesti tasa-arvosuunnitelman tekemiseen ja toteuttamiseen. Lasten osallisuuteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Sukupuolitietoisuutta tuotaisiin esimerkiksi leikin avulla lasten arkeen ja päiväkodin toimintaan. Esityksellä olisi näin ollen myönteisiä vaikutuksia myös lasten mahdollisuuksiin vaikuttaa omiin asioihinsa.

Sukupuolitietoisemmalla varhaiskasvatuksella voisi olla vaikutuksia myös lapsen tulevaisuuteen, kun lapsi oppisi paremmin tunnistamaan tasa-arvovelvoitteet osana omaa toimintaansa ja valintojaan esimerkiksi opinnoissa, harrastuksissa tai työelämässä.

Esitys koski myös sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisemistä varhaiskasvatuksessa ja huomioon ottamista varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitellussa. Kun asiaa käsitellään tasa-arvosuunnittelun osana, lisää se tietoisuutta asiasta ja erilaisiin käytännön tilanteisiin voidaan myös varhaiskasvatuksen toimipaikoissa yhdessä etsiä ratkaisuja. Näin ollen sukupuolivähemmistöjen oikeuksien näkökulmasta esityksellä on myönteisiä vaikutuksia.

Esitetyt muutokset tasa-arvolakiin kohdistuisivat nimenomaan varhaiskasvatuksessa oleviin lapsiin, joita oli 74 prosenttia 1-6-vuotiasta vuonna 2018. Sen myötä tältä osin esitettyjen myönteisten lapsi- ja tasa-arvoikutusten ulkopuolella jäisivät lapset, jotka ovat varhaiskasvatuksen ulkopuolella.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelua koskevan hallitusohjelmakirjauksen täytäntöönpanon valmistelussa on arvioitu erilaisia toteuttamisvaihtoehtoja. Vaihtoehtojen toimenpiteiden punnintaa on ollut erityisesti liittyen varhaiskasvatuksen eri toimintamuotoihin. Yksi vaihtoehto olisi ulottaa toimipaikkakohtainen tasa-arvosuunnitteluelvoite kaikkiin varhaiskasvatuksen toimintamuotoihin. Esityksessä on kuitenkin ehdotettu, että perhepäivähoito ja kunnallinen avoin varhaiskasvatus jäisivät toimipaikkakohtaisen tasa-arvosuunnitteluelvoitteen ulkopuolelle. Esimerkiksi yksittäisen perhepäivähoitajan velvoittaminen tasa-arvosuunnitelman laatimiseen ei olisi tarkoituksenmukaista resursien eikä osaamisen näkökulmasta. Tämä sama koskee myös kunnallista avointa varhaiskasvatusta, jota varhaiskasvatustilain järjestelmässä muutenkin kohdellaan kevyemmin velvoitein.

Punnintaa käytiin myös sen osalta, riittäisikö esimerkiksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman yhteydessä tehtävä tasa-arvosuunnitelma, jolloin tasa-arvosuunnitelma toteutettaisiin käytännössä kuntatasolla. Päiväkotitoiminnan osalta sitä ei voida katsoa riittäväksi, koska silloin menetettäisiin toimipaikkakohtaiseen tasa-arvosuunnitelmaan liittyvät hyödyt, ja olisi riski, että suunnitelman toimenpiteiden jalkauttaminen käytännön varhaiskasvatustyöhön jäisi vajaaksi.

Mikäli hallitusohjelman kirjausta ei toteutettaisi tasa-arvolakia muuttamalla, on toteuttamiskeinoiksi ehdotettu myös esimerkiksi varhaiskasvatustilain muuttamista ja Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden täydentämistä. Varhaiskasvatustilain ja Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteisiin sisältyy jo tällä hetkellä tasa-arvon edistämisen tavoitteita. Tasa-arvosuunnittelu on tasa-arvolaisissa käytetty työkalu, jolla pyritään nimenomaan järjestelmälliseen tasa-arvotyöhön. Myöskään pelkästään varhaiskasvatustilain kouluttamistoimenpiteitä ei voida yksistään pitää riittävänä siihen nähden, että tavoitteena on systemaattisempi tasa-arvotyö alle kouluikäisten lasten kohdalla ja sukupuolitietoisempi varhaiskasvatus.

5.2 Pohjoismainen lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Seuraavassa tarkastellaan tilannetta Ruotsissa, Norjassa, Islannissa ja Tanskassa. Ehdotettua lainsäädäntöä on arvioitu suhteessa Pohjoismaiden lainsäädäntöön, koska Pohjoismaat ovat tunnettuja tasa-arvoa edistävästä lainsäädännöstään, ja niillä on maailmanlaajuisesti tarkasteltuna vahva profiili tasa-arvokysymyksissä. Suomessa on jo voimassa olevaa lainsäädäntöä tasa-arvosuunnittelusta koulujen ja tietyin edellytyksin myös esikoulujen osalta. Tämän vuoksi Pohjoismaiden lainsäädännön tarkastelu on tehty yleisellä tasolla tasa-arvosuunnitteluvaihtoehtojen näkökulmasta, eikä sen ole tarkoitus antaa täydellistä kuvaa maiden aihepiiriä koskevasta lainsäädännöstä.

Ruotsi

Ruotsissa varhaiskasvatusta koskevat säännökset ovat koululaissa (Skollag 2010:800). Tasa-arvosta varhaiskasvatuksessa säädetään lisäksi syrjintälaisissa (Diskrimineringslag 2008:567). Opetusvirasto laatii Ruotsissa kansalliset opetussuunnitelmat.

Koululain mukaan koulutuksen suunnittelussa on otettava huomioon demokraattiset perusarvot ja ihmisoikeudet, yhtenä esimerkkinä mainitaan tasa-arvo. Koululain 6 luvussa säädetään toimenpiteistä loukkaavaa kohtelua (kränkande behandling) vastaan. Loukkaavalla toiminnalla tai kohtelulla ei tarkoiteta syrjintälain mukaista syrjintää, mutta muuta lapsen arvoa loukkaavaa menettelyä. Syrjinnäkiellon osalta koululain 6 luvun 2 §:ssä nimenomaisesti viitataan syrjintälakiin. Skolverketin internetsivuilta löytyy kootusti tietoa, millaista kohtelua koululaissa tarkoitettu kränkande behandling voi olla. Eräänä aktiivisena toimenpiteenä lapsia (ja oppilaita) loukkaavan toiminnan ehkäisemiseksi säädetään koululain 6 luvun 8 §:ssä velvollisuudesta laatia ”Plan mot kränkande behandling”. Kyseessä on vuosittain laadittava suunnitelma toimenpiteistä lapsia loukkaavan toiminnan ehkäisemiseksi. Suunnitelmassa määritellään vuoden aikana aloitettavat tai toteutettavat toimenpiteet sekä arvioidaan edellisen vuoden toimet.

Syrjintälain tavoitteena puolestaan on ehkäistä syrjintää ja toisaalta edistää yhtäläisiä oikeuksia. Syrjintälain mukaisia syrjintäperusteita ovat sukupuoli, sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu, etninen alkuperä, uskonto tai muu vakaumus, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen sekä ikä. Syrjintälain 2 luvun 5 §:n mukaisesti syrjintäkielto koskee myös varhaiskasvatusta. Lisäksi koulutuksen järjestäjillä on 2 luvun 7 §:n perusteella velvollisuus tutkia ilmoitetut häirintä- tai seksuaalisen häirinnän tapaukset ja ryhtyä toimenpiteisiin niiden ehkäisemiseksi. Syrjintälain 3 luvussa säädetään aktiivisista toimenpiteistä, joilla estetään syrjintää ja edistetään yhtäläisiä oikeuksia. Syrjintälain 3 luvun 20 §:ssä säädetään koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta vuosittain kirjallisesti dokumentoida syrjintää ehkäisevää työtä. Tämä vaatimus on Ruotsissa tullut voimaan 1.1.2017. Se korvasi syrjintälaisissa aikaisemmin olleen vaatimuksen yhdenvertaisen kohtelun suunnitelmasta (likabehandlingsplan). Uudistuksella aktiiviset toimenpiteet ulotettiin myös varhaiskasvatukseen (ja koulutuksen) osalta kattamaan kaikki syrjintälain mukaiset syrjintäperusteet. Lisäksi se laajensi dokumentointivaatimusta. Uudistuksen myötä painottuu myös vaatimus yhteistoiminnasta koulutukseen osallistuvien sekä henkilökunnan kanssa. Vuosittain laadittavasta asiakirjassa tulee tarkastella toimintaan mahdollisesti liittyviä riskejä syrjinnästä, kostotoimenpiteistä tai muista yhtäläisiin oikeuksiin vaikuttavista esteistä. Tunnistettujen riskien syitä on analysoitava sekä ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin. Lisäksi asiakirjassa tulee käydä läpi koulutuksen järjestäjän toimintaohjeita häirinnän ja seksuaalisen häirinnän estämiseksi. Asiakirjassa tulee myös selvittää, miten koulutuksen järjestäjä toteuttaa 3 luvun 19 §:n edellyttämää yhteistyövelvoitetta (aktiivisia toimenpiteitä toteuttaessaan koulutuksen järjestäjän on tehtävä yhteistyötä lasten ja työntekijöiden kanssa). Syrjintälain noudattamista valvoo syrjintävaltuutettu.

Norja

Norjassa varhaiskasvatuksesta säädetään varhaiskasvatuslaissa (Lov om barnehager, Lov-2005-06-17 Nr 64). Lain tarkoituksena mainitaan muun muassa, että varhaiskasvatuksen tulee edistää demokratiaa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä kaikenlaista syrjintää. Lapsen sukupuoli tulee varhaiskasvatuksessa ottaa huomioon lapsen iän, toimintakyvyn ja muiden ominaisuuksien lisäksi. Varhaiskasvatuksen puitesuunnitelma (Rammeplan for barnehagen) täydentää tavoitteita demokratian ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi sekä syrjinnän ehkäisemiseksi.

Norjassa yhdenvertaisuus- ja syrjintälain (Lov om likestilling og forbud mot diskriminering LOV-2017-06-16-51) tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta ja estää syrjintää. Laki kattaa sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisemisen lisäksi myös muita perusteita, kuten esimerkiksi etnisyyden, uskonnon ja vammaisuuden. Varhaiskasvatuksen, koulun ja muiden oppilaitosten opetuksen ja opetusvälineiden tulee olla yhdenvertaisuus- ja syrjintälain tarkoitusta heijastavia (lain tarkoituksesta ks. 1 luvun 1 §). Viranomaisilla on velvollisuus työskennellä aktiivisesti ja suunnitelmallisesti tasa-arvon eteen sekä estää häirintää, seksuaalista häirintää, sukupuoleen perustuvaa häirintää sekä vastustaa stereotyyppioita. Yhdenvertaisuus- ja syrjintälain 4 luvun 24 §:n mukaan viranomaisten täytyy vuosittain kirjata ylös toimet, joita tasa-arvon edistämiseksi ja syrjinnän ehkäisemiseksi tehdään. Heidän tulee myös arvioida näiden toimien tuloksia ja suunnitella, millaisia toimia tulevaisuudessa tarvitaan. Yhdenvertaisuus- ja syrjintäkieltolain toteutumista ja tasa-arvotyön raportointia valvoo tasa-arvo- ja syrjintävaltuutettu. Syrjintäkieltotuomioistuin vastaa tasa-arvo- ja syrjintäkieltolain perusteella tehdyistä valituksista.

Islanti

Islannissa varhaiskasvatuksesta säädetään varhaiskasvatuslaissa (Lög um leikskóla 2008 nr. 90). Varhaiskasvatus muodostaa koulutusjärjestelmän ensimmäisen tason. Lain 1 luvun 2 artiklan mukaan yhdenvertaisuus on eräs varhaiskasvatusta ohjaavista arvoista. Sukupuolta ei kuitenkaan mainita erikseen. Kansallisen varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman oppaan (2011, Aðalnámskrá Leikskóla) mukaan sukupuolten tasa-arvo on yksi varhaiskasvatuksen kuudesta peruspilarista.

Islannissa sukupuolten tasa-arvosta säädetään tasa-arvolaisissa (Lög um jafna stöðu og jafnan rétt kynjanna No. 150/2020). Lain tarkoituksena on ehkäistä sukupuoleen perustuvaa syrjintää sekä ylläpitää sukupuolten tasa-arvoa ja yhtäläisiä mahdollisuuksia kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Islannin tasa-arvolaisissa termillä sukupuoli viitataan naisiin, miehiin sekä henkilöihin, joiden sukupuoli on merkitty rekisteriin neutraaliksi. Islannin tasa-arvolakiin sisältyy tasa-arvosuunnittelovelvoite. Tasa-arvosuunnitelmat tulee käydä läpi vuosittain sekä päivittää tarpeen mukaan. Tasa-arvovirasto (Jafnréttisstofa) ohjeistaa ja valvoo tasa-arvosuunnitelmien laatua. Tasa-arvosuunnittelovelvoite ei kuitenkaan varsinaisesti koske varhaiskasvatuksessa olevia lapsia. Tasa-arvolain 2 luvun 14 artiklan mukaan oppilaita on suojeltava sukupuoleen perustuvalta väkivallalta ja häirinnältä sekä seksuaaliselta häirinnältä. Lain 2 luvun 15 artiklan mukaan koulujen toiminnassa sukupuoli ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on otettava huomioon kaikessa päätöksenteossa ja suunnittelussa. Kaikilla koulutusjärjestelmän tasoilla oppilaille on tarjottava asianmukaista tietoa sukupuolesta, tasa-arvosta, sukupuolistereotyyppioista, sukupuoleen perustuvista koulutus- ja työvalinnoista sekä asioista liittyen vammaisiin ja queer-ihmisiin. Opetus- ja oppimateriaali ei saa syrjiä mitään sukupuolta. Koulutus-, tiede ja kulttuuriministeriön valvoo, että sukupuolten tasa-arvo turvataan koulussa ja kasvatuksessa. Ministeriön alaisuudessa työskentelevä sukupuolten tasa-arvon neuvonantaja seuraa velvoitteiden toteuttamista sekä neuvoo osapuolia sukupuolten tasa-arvoon liittyen.

Tanska

Tanskassa varhaiskasvatuksesta säädetään varhaiskasvatuslaissa (Lov om Dagtilbud nr 1326 af 09/09/2020). Siinä ei mainita sukupuolten tasa-arvoa. Laissa säädetään kuitenkin eräin edellytyksin heikommassa asemassa olevilla asuinalueilla asuvien lasten velvoitteesta osallistua pakolliseen varhaiskasvatukseen, jos he eivät muutoin ole päivähoitossa. Tämän velvoitteen tarkoituksena on tukea lasten kehitystä (esimerkiksi kielellinen kehitys ja oppiminen) sekä tutustuttaa heitä yhteiskunnan keskeisiin arvoihin, kuten demokratiaan ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon.

Vahvistetun pedagogisen opetussuunnitelman perusteissa (Master for en styrket pædagogisk læreplan, 2016) mainitaan, että tasa-arvo ja demokratia on sisällytettävä konkreettisesti varhaiskasvatuksen arkeen. Lasten tulee voida osallistua ja vaikuttaa toimintaan taustastaan, sukupuolestaan, iästään ja kulttuuristaan riippumatta. Lapsi- ja opetusministeriön määräyksessä varhaiskasvatuksen pedagogisista tavoitteista ja opetussuunnitelman kuudesta pääteemasta mainitaan sukupuoli erikseen. Sen mukaan lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittyä täyteen potentiaaliinsa sukupuolesta ja muista tekijöistä riippumatta. Pedagogisen oppimisympäristön tulee tukea tätä. Vahvistetun pedagogisen opetussuunnitelman (Den styrkede pædagogiske læreplan, voimaan 2018) mukaan tasa-arvon ja demokratian tulee näkyä kaikessa pedagogisessa toiminnassa.

Sukupuolten tasa-arvosta säädetään laissa miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (Lov om ligestilling mellem mænd og kvinder, Ligestillingsloven LBK 2020:1147). Sen tarkoituksena on edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä ehkäistä sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja seksuaalista häirintää. Tasa-arvolaisissa ei mainita erikseen koulutusta tai varhaiskasvatusta, mutta laki velvoittaa myös koulutuksen (ja varhaiskasvatuksen) järjestäjiä. Tasa-arvolain perusteella koulutuksessa tulee edistää sukupuolten tasa-arvoa ja luoda yhtäläiset lähtökohdat ja mahdollisuudet sukupuolesta riippumatta.

6 Lausuntopalaute

Keskeisille sidosryhmille järjestettiin esityksen valmistelun varhaisessa vaiheessa kuulemistilaisuus, joten kuulemistilaisuuden kannanottoja voitiin laajasti hyödyntää esityksen valmistelussa. Sidoryhmiltä pyydettiin näkemyksiä hallitusohjelmakirjauksesta ja sen vaikutuksista. Kuulemistilaisuuteen kutsutuille toimitettiin lisäksi alustavat pykäläluonnokset tasa-arvolain muuttamisen osalta. Kuultavilta toivottiin myös kirjallisia kommentteja.

Kannanotoissa suhtauduttiin lähes poikkeuksetta myönteisesti sukupuolten tasa-arvon sekä yhdenvertaisuuden edistämiseen varhaiskasvatuksessa. Myös tasa-arvosuunnitteluelvoitteen laajentamista oppilaitoksista varhaiskasvatukseen kannatettiin laajasti. Tärkeänä pidettiin, että tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään suunnitelmallisesti ja systemaattisesti. Toisaalta haasteita nähtiin varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen asettamisessa vaatimuksissa. Kannanotoissa pohdittiin esimerkiksi, missä toimintamuodoissa olisi tarkoituksenmukaista esittää tasa-arvosuunnitelman laatimista toimipaikkakohtaisesti. Lisäksi kuulemistilaisuudessa nostettiin esiin muun muassa lasten osallistumisen tavat, sukupuolen moninaisuuden huomioon ottaminen sekä henkilöstön koulutus. Tasa-arvovaltuutettu puolestaan katsoi, että oppilaitosten tasa-arvosuunnitteluelvoitetta ei tulisi sellaisenaan laajentaa varhaiskasvatukseen.

Kuulemistilaisuuden palaute vaikutti osaltaan siihen, että esityksen valmistelussa kiinnitettiin huomiota varhaiskasvatuksen eri toimintamuotoihin. Toimipaikkakohtaista tasa-arvosuunnittelun velvoitetta esitettäisiin vain päiväkotitoiminnalle. Sen sijaan perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatustoiminnan osalta esitettäisiin alueen toimijoille yhteisiä tasa-arvosuunnitelmia. Kuule-

mistilaisuudessa saadun palautteen myötä esityksen valmistelua jatkettiin niin, että varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluvaiheesta ehdotetaan säädettäväksi omassa 5 b §:ssä sen sijaan, että siitä olisi ehdotettu säädettäväksi oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua koskevassa 5 a §:ssä.

Kuulemistilaisuudessa kritisoitiin, että ehdotetussa 5 §:n muutoksessa viitattaisiin tyttöihin ja poikiin. Katsottiin, että siinä tulisi viitata kaikkiin sukupuoliin. Viittausta kaikkiin sukupuoliin ei kuitenkaan ehdoteta sisällytettäväksi 5 §:ään, sillä sukupuolen moninaisuus tulisi pykälässä otetuksi huomioon tasa-arvolain systematiikan mukaisesti lain 6 c §:n kautta. Tasa-arvolain 6 c §:ssä ehdotetaan säädettäväksi sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisystä myös varhaiskasvatuksessa.

Kaiken kaikkiaan kuulemistilaisuuden kommentoissa korostettiin varhaiskasvatuksen erityislaatuista esimerkiksi peruskouluun verrattuna. Katsottiin, että varhaiskasvatuksessa korostuu oppimisen ja opettamisen tavoitteiden lisäksi myös hoivan ja kasvatuksen elementit. Myös lasten ikä ja kehitystaso asettavat omanlaisia vaatimuksiaan tasa-arvosuunnittelun toteuttamiselle.

7 Säännökohtaiset perustelut

3 §. Määritelmiä. Pykälään lisättäisiin uusi *8 momentti*, jossa olisi *varhaiskasvatuksen järjestäjän* määritelmä. Varhaiskasvatuksen järjestäjällä tarkoitettaisiin tasa-arvolaisia sitä, joka järjestää lakiin perustuvaa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen järjestämisestä säädetään varhaiskasvatuslaissa (540/2018). Varhaiskasvatuslain 5 §:n 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä varhaiskasvatusta siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.

Kunta voi järjestää varhaiskasvatustalvet itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa, hankkia ne muulta julkiselta tai yksityiseltä varhaiskasvatuksen palveluntuottajalta tai myöntää varhaiskasvatusta varten palvelusetelin. Yksityinen varhaiskasvatuksen palveluntuottaja voi toimia varhaiskasvatuksen järjestäjänä silloin, kun kunta ei toimi järjestäjänä ja palveluntuottaja saa järjestämiseen yksityisen hoidon tukea. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa varhaiskasvatuksen toimipaikkojen toiminnasta. Yksityinen avoin varhaiskasvatus ei kuulu varhaiskasvatuslain piiriin ja jäisi näin ollen myös tämän esityksen ulkopuolelle.

5 §. Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että se laajenisi koskemaan myös varhaiskasvatusta. Pykälän otsikkoon lisättäisiin viittaus varhaiskasvatukseen. Lisäksi säädettäisiin uusi *2 momentti*, joka koskisi tasa-arvon toteuttamista varhaiskasvatuksessa. Sen mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien olisi huolehdittava, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja että varhaiskasvatus tukee tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Uuden 2 momentin velvoitteet koskisivat varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja palveluntuottajia. Varhaiskasvatuksen järjestäjän määritelmä olisi lain 3 §:ssä. Varhaiskasvatuksen palveluntuottajalla tarkoitettaisiin sitä, joka tarjoaa varhaiskasvatustalvet. Varhaiskasvatuksen palveluntuottaja voi olla esimerkiksi kunta, kuntayhtymä, julkisyhteisön perustama liikeyritys tai yksityinen yritys tai yhteisö.

Pykälän 2 momentissa viitattaisiin tyttöihin ja poikiin, koska vastaavasti säädetään jo nykyisin oppilaitoksia koskevassa pykälän 1 momentissa. Lainkohta koskisi kuitenkin kaikkia lapsia sukupuolesta riippumatta. Sukupuolen moninaisuus tulisi pykälässä otetuksi huomioon lain 6 c §:n kautta, jossa ehdotetaan säädettäväksi sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisystä myös varhaiskasvatuksessa.

Ehdotetut muutokset täydentäisivät varhaiskasvatuslain 3 §:ssä säädettyä sukupuolten tasa-arvoa koskevaa tavoitetta. Varhaiskasvatuslain 3 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Kyseinen tasa-arvoa koskeva tavoitekirjaus lisättiin varhaiskasvatuslakiin vuonna 2015 (laki lasten päivähoitodosta annetun lain muuttamisesta 580/2015), joka tuli voimaan 1.8.2015. Kun uusi varhaiskasvatuslaki tuli voimaan 1.9.2018, siirtyi tasa-arvokirjaus uuteen lakiin sellaisenaan.

Varhaiskasvatuslain 2 §:n mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Koska varhaiskasvatuksen kohderyhmänä ovat 0-6-vuotiaat lapset ja lapset omaksuvat jo varhain sukupuoliin liitetyn rooli- ja käyttäytymisensä, varhaiskasvatuksen on tärkeää olla sukupuolitietoista. Näin ollen tulisi välttää esimerkiksi sukupuolistereotyyppien uusintamista. Varhaiskasvatuksen muodostuessa kasvatuksesta, opetuksesta ja hoidosta, lasten kohtaamisen tulisi olla tasa-arvoista näillä kaikilla osa-alueilla.

Pykälän 1 momentin viimeinen lause siirrettäisiin uudeksi *3 momentiksi* ja se laajennettaisiin koskemaan myös varhaiskasvatusta. Näin ollen tasa-arvoa edistettäisiin koulutuksen ja opetuksen lisäksi myös varhaiskasvatuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tämä on erityisen tärkeää varhaiskasvatuksessa, koska lapset ovat 0-6 vuotiaita. Lisäys tarkoittaisi käytännössä, että varhaiskasvatuksessa lapsille suunnatussa tasa-arvokasvatuksessa tulisi toimia ikäkauden edellytysten asettamissa raameissa.

5 b §. Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi varhaiskasvatuksessa. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 b §. Pykälässä säädettäisiin varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelun velvoitteesta. Velvoite koskisi myös yksityisiä palveluntuottajia. Uusi pykälä vastaisi pitkälti oppilaitosten tasa-arvosuunnittelua koskevaa 5 a §:ä, jonka sisältöä on kuvattu pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 19/2014 vp, s. 110-113). Oma varhaiskasvatusta koskeva pykälä on tarpeen, koska tällöin tasa-arvosuunnittelovelvoitteessa voidaan ottaa tarkoituksenmukaisella tavalla huomioon varhaiskasvatusta koskevat erityispiirteet, kuten lasten ikä ja varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot. Koska varhaiskasvatus eroaa esimerkiksi perusopetuksesta, on perusteltua, että myös niiden tasa-arvosuunnittelun velvoitteissa painotetaan eri asioita. Pykälä olisi laadittu niin, että 1 momentin toimipaikkakohtainen tasa-arvosuunnittelun velvoite olisi pääsääntö, mutta 2 momentissa olisi perhepäivähoitoa ja kunnallista avointa varhaiskasvatusta koskeva erityissääntely.

Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin velvoite laatia varhaiskasvatuksessa toimipaikkakohtainen tasa-arvosuunnitelma. Suunnitelman laatimisesta vastaisivat varhaiskasvatuksen järjestäjä ja palveluntuottaja. Varhaiskasvatuslain 5 §:n 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä varhaiskasvatusta siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Näin ollen kunta vastaisi myös varhaiskasvatuksen toimipaikkakohtaisten tasa-arvosuunnitelmien laatimisesta. Niissä tilanteissa, kun varhaiskasvatuspalvelun tuottaa kunnalle palveluntuottaja, kuten esimerkiksi yksityisten päiväkotien kohdalla, palveluntuottaja vastaisi tasa-arvosuunnitelman laatimisesta. Myös yksityisen hoidon tuella järjestetyssä toiminnassa yksityinen päiväkotitoiminnan järjestäjä vastaisi itse suunnitelman laatimisesta. Ehdotetun 5 b §:n mukainen toimipaikkakohtainen tasa-arvosuunnittelun velvoite koskisi vain päiväkotitoimintaa sekä päiväkotien yhteydessä toimivia esikouluja. Ehdotetun 5 b §:n 2 momentissa säädettäisiin perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen osalta poikkeuksesta toimipaikkakohtaiseen tasa-arvosuunnitelman laatimiseen.

Varhaiskasvatuksen toimipaikalla tarkoitettaisiin fyysistä kokonaisuutta, jossa varhaiskasvatuksen palveluntuottaja harjoittaa varhaiskasvatuslain mukaista toimintaa. Varhaiskasvatuksen toimipaikka

olisi esimerkiksi päiväkotitoiminnan tasa-arvosuunnitelma laadittaisiin varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaan varhaiskasvatusyksikölle. Tämä voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteissa, joissa varhaiskasvatusyksikkö muodostuu muutamasta toimipaikasta ja niillä on yhteinen päiväkodin johtaja. Lasten osallisuuden toteutumisen ei kuitenkaan tulisi vaarantua. Joka tapauksessa päiväkotitoiminnan osalta esimerkiksi kuntatasolla laadittu yleisempi tasa-arvosuunnitelma ei olisi riittävä. Tämä liittyy siihen, että sääntelyn ajatuksena ei ole vain tasa-arvosuunnitelman laatiminen vaan ennen kaikkea muutokset varhaiskasvatuksen toiminnassa ja arjessa, niin että varhaiskasvatus olisi entistä sukupuolitietoisempaa.

Lisäksi pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että suunnitelma laadittaisiin yhteistyössä henkilöstön kanssa. Lapset osallistuisivat suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Edelleen 1 momentissa säädettäisiin, että tasa-arvosuunnitelman ei välttämättä tarvitse olla erillinen suunnitelma, vaan se voitaisiin sisällyttää osaksi muuta toimipaikan suunnitelmaa. Tällainen muu toimipaikan suunnitelma voisi olla esimerkiksi päiväkodin toimintasuunnitelma taikka yksityisen palveluntuottajan oma valvontasuunnitelma.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen osalta poikkeus toimipaikkakohtaisesta tasa-arvosuunnittelun veloitteesta. Niiden osalta kunta laatisi yhteistyössä alueensa perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoiden kanssa molemmille toimijoille omat tasa-arvosuunnitelmat. Yhteistyö voisi tarkoittaa esimerkiksi työpajan järjestämistä. Ei olisi tarkoituksenmukaista, että yksittäiset perhepäivähoitajat laatisivat oman tasa-arvosuunnitelman. Perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijat ovat keskenään hyvin erilaisia, joten tarkoituksenmukaista olisi, että tasa-arvosuunnitelmat laadittaisiin erikseen perhepäivähoidon toimijoille sekä erikseen kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille. Kunnan yhteistyössä toimijoiden kanssa laatima yhteinen perhepäivähoidon tasa-arvosuunnitelma voisi koskea alueen kaikkia perhepäivähoidon toimijoita, yksityiset toimijat mukaan lukien. Samoin kunta vastaisi siitä, että sen alueen kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille laadittaisiin yhteistyössä yhteinen tasa-arvosuunnitelma. Yksityinen avoin varhaiskasvatus ei kuulu varhaiskasvatuslain soveltamisalaan ja jäisi näin ollen myös tämän sääntelyn ulkopuolelle. Ehdotettua 2 momentin poikkeusta lukuun ottamatta myös perhepäivähoitoa ja avointa varhaiskasvatusta koskevat tasa-arvosuunnitelmat laadittaisiin muuten 5 b §:n mukaisesti.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tasa-arvosuunnitelman sisällöstä. Suunnitelman osa-alueet olisivat selvitys varhaiskasvatuksen toimipaikan tasa-arvotilanteesta, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi sekä arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. Momentti vastaisi 5 a §:n 2 momentissa säädettyä oppilaitosten tasa-arvosuunnitelman sisältöä. Oppilaitosten tasa-arvosuunnitelman sisältöä on kuvattu 5 a §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 19/2014 vp, s. 111-112).

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelua koskevista erityisistä vaatimuksista. Koska varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu eroaa oppilaitosten tasa-arvosuunnittelusta erityisesti lasten iän takia, olisi perusteltua säätää varhaiskasvatukseen erityisvaatimukset, jotka eroaisivat oppilaitoksista koskevista vaatimuksista. Pykälän 4 momentin mukaan varhaiskasvatuksessa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, käytettävien materiaaleihin, lasten huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Vuorovaikutuksen ja ohjauksen näkökulmasta keskeistä on, että varhaiskasvattajat tiedostavat omat stereotypiansa ja sitä kautta toiminnasta tulee sukupuolitietoisempaa. Tähän voi liittyä esimerkiksi, kuinka lelut tai kirjat päiväkodissa asetellaan ja onko toiminnassa sukupuolistereotypioita vaikkapa tyttöjen ja poikien osalta.

Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Yhdistyneiden kansakuntien Lap- sen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59/1991 ja 60/1991) eräänä yleisperiaatteena voidaan pitää lasten näkemysten kunnioittamista kaikissa heitä itseään koskevissa asioissa. Lasten osallistuminen tasa-arvosuunnitelman tekemiseen ja sen toimeenpanoon on varhaiskasvatuksessa lasten iästä ja ke- hitystasosta johtuen erilaista kuin esimerkiksi peruskoulussa tai muissa oppilaitoksissa. Lasten ikä ei kuitenkaan ole peruste evätä heiltä osallisuutta. Päinvastoin, lasten osallisuutta ja mielipiteen ilmaisua tulee tukea myös varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa olevien lasten ikä ja kehitys tulee kui- tenkin ottaa huomioon. Lasten osallistumisen tulisi tapahtua lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen sekä ikäkauden edellytysten asettamisissa puitteissa, käytännössä esimerkiksi leikin kautta.

Ehdotetun 4 momentin viittaus käytettäviin materiaaleihin tarkoittaa kaikkea varhaiskasvatuksen ma- teriaalia, kuten leluja, kirjoja tai toimintaympäristöä yleensä. Pykälän 4 momentissa säädettäisiin myös seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän poistamisesta, mikä sisältyy myös oppilaitoksia koskevaan 5 a §:n 3 momenttiin. Koska asia on erityisen tärkeä, sisällytettäisiin se myös varhaiskasvatusta koskevaan pykälään.

Ehdotetun 5 momentin mukaan vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voitaisiin laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerralla. Tämä vastaisi oppilaitoksia koskevaa 5 a §:n 3 momenttia.

Pykälässä säädetty tasa-arvosuunnittelun velvoite koskisi myös varhaiskasvatuksen yhteydessä jär- jestettyä esiopetusta. Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodissa, koulussa tai muussa soveltuvassa paikassa. Näin ollen käytännössä oppilaitosten yhteydessä järjestettyä esiopetusta koskisi lain 5 a §:ssä tarkoitettu tasa-arvosuunnittelun velvoite. Sen sijaan esimerkiksi päiväkodin yhteydessä tapah- tuva esiopetus olisi 5 b §:n mukaisen tasa-arvosuunnittelovelvoitteen piirissä. Koska varhaiskasva- tuksen tasa-arvosuunnittelun velvoitteen sisältö poikkeaisi jonkin verran oppilaitoksia koskevasta velvoitteesta, olisi myös esiopetusta koskeva tasa-arvosuunnitelma jonkin verran erilainen riippuen siitä, missä esiopetus järjestetään. Ei ole tarkoituksenmukaista, että oppilaitokset velvoitettaisiin laa- timaan niiden yhteydessä järjestettävää esiopetusta varten erillinen tasa-arvosuunnitelma. On kuiten- kin tärkeää, että sellaiset oppilaitokset, joiden yhteydessä on esiopetusta, ottaisivat tasa-arvosuunni- telutyössään huomioon esiopetuksessa olevien lasten iän ja siihen liittyvät erityispiirteet.

6 c §. *Sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy.* Lain 6 c §:ä muutettaisiin siten, että se laajenisi koskemaan myös varhaiskasvatusta. Pykälä tuli alun perin voimaan vuoden 2015 alussa ja tuolloin hallituksen esityksen perusteluissa (HE 19/2014 vp) koros- tettiin, että pykälä täydentää 4, 4 a, 5, 5 a, 6, 6 a ja 6 b §:n velvoitteita, jotka on säädetty naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Perusteluissa linjattiin, että säännökset muodostavat koko- naisuuden, jonka ajatuksena on, että tasa-arvoa edistetään ottaen huomioon virallisen sukupuolen li- säksi myös sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy. Kun 6 c §:ä nyt ehdotetaan laajennettavaksi varhaiskasvatukseen, tulisi varhaiskasvatus osaksi edellä kuvattua kokonaisuutta, jolloin varhaiskasvatuksen tasa-arvotyössä ja ehdotetussa tasa-arvosuunni- telmavelvoitteessa otettaisiin huomioon kaikki lapset sukupuolesta riippumatta.

Pykälän *1 momenttiin* lisättäisiin viittaus varhaiskasvatuksen järjestäjiin ja palveluntuottajiin. Muu- tosten myötä velvollisuus ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustu- vaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti koskisi myös varhaiskasvatusta. Syrjintää voidaan ennaltaehkäistä esimerkiksi pitämällä huolta, että ihmisten erilaisia sukupuoli-identiteettejä ja suku- puolen ilmaisun tapoja kunnioitetaan. Varhaiskasvatuksessa kyse on 0-6-vuotiaista lapsista, joten su- kupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun liittyvät asiat voivat ilmetä eri tavalla kuin vaikka pe- rusopetuksessa. Sukupuoli-identiteetti muodostuu ja kehittyy lapsuuden ja nuoruuden aikana, joten siihen ja sukupuolen ilmaisuun on tärkeää kiinnittää huomiota myös varhaiskasvatuksessa. On myös syytä huomata, että sukupuoli-identiteetti voi olla eri aikoina erilainen.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siihen lisätään viittaus varhaiskasvatukseen. Näin ollen myös varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelmia valmisteltaessa ja toimenpiteistä päätettäessä tulee ottaa huomioon 1 momentissa tarkoitettu velvoite. Varhaiskasvatuksessa syrjintää voitaisiin ennaltaehkäistä esimerkiksi niin, että lapsille kerrottaisiin ihmisten erilaisuudesta ja siitä, että kaikki ovat yhtä arvokkaita.

18 §. Tarkastukset ja virka-apu. Tasa-arvovaltuutetun oikeus suorittaa tarpeellinen tarkastus ulotettaisi koskemaan myös varhaiskasvatuksen toimipaikkaa. Tämä tehtäisi lisäämällä pykälän yksi momenttiin maininta varhaiskasvatuksen toimipaikasta. Pykälään lisättäisiin myös uusi 2 momentti, jolla rajattaisiin pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävä tila tarkastusoikeuden ulkopuolelle. Rajaus olisi tarpeellinen, koska esimerkiksi perhepäivähoito tapahtuu usein perhepäivähoitajan kotona. Kotirauha on turvattu perustuslain 2 luvun 10 §:ssä. Lisättäessä pykälään ehdotettu uusi 2 momentti nykyinen 2 momentti siirtyisi 3 momentiksi ja nykyinen 3 momentti siirtyisi 4 momentiksi.

19 §. Ohjeiden ja neuvojen antaminen sekä sovinnon edistäminen. Pykälä ulotettaisi koskemaan varhaiskasvatusta lisäämällä sen 3 momenttiin maininta varhaiskasvatuksen järjestäjästä ja palveluntuottajasta sekä viittaus uuteen 5 b §:ään. Pykälän 1 momentin mukaan se, joka epäilee joutuneensa tasa-arvolaisissa tarkoitettua syrjinnän kohteeksi, voi pyytää tasa-arvovaltuutetulta ohjeita ja neuvoja asiassa. Pykälän 2 momentissa säädetään, miten tasa-arvovaltuutetun on ohjein ja neuvoin pyrittävä siihen, että lainvastaista menettelyä ei jatketa tai uusita. Pykälän 3 momentti koskee nimenomaisesti tasa-arvosuunnitelmia. Mikäli ohjeista tai neuvoista huolimatta tasa-arvosuunnitelman laatiminen laiminlyödään, tasa-arvovaltuutettu voi asettaa määräajan, jonka kuluessa velvollisuus on täytettävä. Pykälän 4 momentissa puolestaan säädetään, että tasa-arvovaltuutettu voi ryhtyä toimenpiteisiin sovinnon aikaansaamiseksi tasa-arvolaisissa tarkoitettua syrjintää koskevissa asioissa.

20 §. Asian saattaminen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi. Lain 20 §:ä ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen 2 momenttiin lisättäisi viittaus uuteen 5 b §:än. Tällöin tasa-arvovaltuutettu voisi saattaa myös varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluelvoitetta koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua menettelyä varten. Nykyisen tasa-arvolain 20 §:n 2 momentin mukaan tasa-arvovaltuutettu voi saattaa 5 a ja 6 a §:n vastaista menettelyä koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua menettelyä varten. Mainitussa 5 a §:ssä säädetään oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmista (Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi oppilaitoksissa) ja 6 a §:ssä työpaikkojen tasa-arvosuunnitelmista (Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi työelämässä). Ehdotettu muutos on keskeinen, jotta tasa-arvovaltuutettu voisi saattaa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi myös varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluelvoitteen vastaiset menettelyt. Asian käsitteystä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa säädetään yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annetussa laissa (1327/2014).

21 §. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta lainvastaisen menettelyn johdosta. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen 4 momenttiin lisättäisiin maininta varhaiskasvatuksen järjestäjästä ja palveluntuottajasta sekä viittaus uuteen 5 b §:ään. Ehdotetun muutoksen mukaisesti yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voisi tasa-arvovaltuutetun esityksestä velvoittaa tasa-arvosuunnitteluelvoitteen laiminlyöneen varhaiskasvatuksen järjestäjän tai palveluntuottajan laatimaan tasa-arvosuunnitelma määräajassa. Velvoitetta olisi mahdollista tehostaa sakolla. Sama mahdollisuus on nykyisin jo koulutuksen järjestäjän ja työnantajan osalta, ehdotetulla muutoksella se laajennettaisi koskemaan myös varhaiskasvatusta. Tasa-arvosuunnitteluelvoitteen laiminlyöntinä voidaan esimerkiksi pitää menettelyä, kun tasa-arvosuunnitelmaa ei ole laadittu ollenkaan tai laadittu tasa-arvosuunnitelma ei vastaa, mitä siitä tasa-arvolaisissa säädetään. Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelmasta säädettäisi tarkemmin uudessa 5 b §:ssä.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Tasa-arvosuunnittelun velvoite sisällytettäisiin myös Opetushallituksen määräyksiin: Varhaiskasvatuksen suunnittelun perusteet sekä Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatuksen suunnittelun perusteet 2022 on ennakoivasti jo ottanut huomioon ehdotetun tasa-arvosuunnitteluelvoitteen.

9 Voimaantulo

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan x.x.202x.

10 Toimeenpano ja seuranta

Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitteluelvoitteen tehokkaan toimeenpanon kannalta olisi tarkoituksenmukaista laatia varhaiskasvatustoimijoiden tueksi opas, jossa käsiteltäisiin käytännönläheisesti varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelua. Kun tasa-arvosuunnittelun velvoite vuonna 2015 laajennettiin perusopetukseen, julkaisi Opetushallitus tasa-arvosuunnittelua koskevan oppaan (Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2015:5). Saman tyyppinen opas olisi hyödyllinen myös varhaiskasvatuksen osalta.

Esitetyn velvoitteen toimeenpanossa keskeistä olisi myös varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus sukupuolten tasa-arvon edistämistyössä. Erityisesti tarvetta voidaan nähdä täydennyskoulutukselle.

11 Suhde muihin esityksiin

11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Tämä hallituksen esitys ei ole riippuvainen muista hallituksen esityksistä. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että yhdenvertaisuuslakiin on hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti tarkoitus valmistella varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnittelun velvoite.

11.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2023 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Esityksessä ehdotettu sääntely liittyy perustuslain 6 §:ssä säädettyyn yhdenvertaisuuteen. Esityksellä on yhteys sekä lasten tasa-arvoiseen kohteluun että sukupuolten tasa-arvoon. Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Säännöksellä osoitetaan, että jokaista lasta tulee kohdella yksilönä, ei pelkästään passiivisena toiminnan kohteena (HE 309/1993 vp, s. 45, PeVM 25/1994 vp, s. 7). Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaan lapsella on oikeus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Edelleen YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklassa linjataan, että lapsen etu tulee asettaa etusijalle muun muassa kaikissa lainsäädäntötoimissa.

Esityksessä ehdotetaan, että lapset osallistuisivat tasa-arvosuunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Lisäksi lasten osallisuuteen muutenkin tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Lapsille turvattaisiin näin ollen perustuslain ja YK:n lastenoikeuksien sopimuksen mukaisesti mah-

dollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Esityksessä on kyse varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelusta eli alle kouluikäisistä lapsista, joten osallistuminen tapahtuisi lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen sekä ikäkauden edellytysten asettamissa puitteissa.

Perustuslain 6 §:ssä säädetään myös sukupuolten tasa-arvosta. Pykälän 4 momentin mukaan sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään. Tasa-arvolaki on tärkeä yksittäinen tätä perustuslaillista toimeksiantoa toteuttava säädös (PeVL 40/2004 vp, s. 2). Esityksessä ehdotettu varhaiskasvatusta koskeva tasa-arvosuunnittelun velvoite on 6 §:n 4 momentissa tarkoitettua sukupuolten tasa-arvon edistämistä. Esitys laajentaisi ja vahvistaisi tasa-arvon edistämistä koskevaa sääntelyä alle kouluikäisten lasten osalta.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

**Laki
naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 5 ja 6 c §, 18 §:n 1 momentti, 19 §:n 3 momentti, 20 §:n 2 momentti ja 21 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 5, 6 c, 19 §:n 3 momentti ja 21 §:n 4 momentti laissa 1329/2014, 18 §:n 1 momentti laissa 1023/2008 ja 20 §:n 2 momentti laissa 915/2016, sekä *lisätään* 3 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1329/2014 ja 657/2021, uusi 8 momentti ja lakiin uusi 5 b § seuraavasti:

**3 §
Määritelmiä**

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä tarkoitetaan tässä laissa sitä, joka järjestää lakiin perustuvaa varhaiskasvatusta.

**5 §
Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa**

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja että varhaiskasvatus tukee tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.

**5 b §
Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi varhaiskasvatuksessa**

Varhaiskasvatuksen järjestäjä ja palveluntuottaja vastaavat siitä, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa laaditaan vuosittain tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön kanssa. Lapset osallistuvat suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tasa-arvosuunnitelma voidaan sisällyttää osaksi muuta toimipaikan suunnitelmaa.

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen kunta vastaa siitä, että sen alueella toimiville perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille laaditaan toimipaikkakohtaisen suunnitelman sijaan yhteistyössä näiden toimijoiden kanssa yhteiset tasa-arvosuunnitelmat.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

- 1) selvitys varhaiskasvatuksen toimipaikan tasa-arvotilanteesta;
- 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;
- 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, käytettäviin materiaaleihin ja huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerralla.

6 c §

Sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen, varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu velvoite tulee ottaa huomioon oppilaitoksen, *varhaiskasvatuksen* ja työnantajan 5 a, 5 b ja 6 a §:n mukaisia tasa-arvosuunnitelmia valmisteltaessa ja tasa-arvoa edistävistä toimenpiteistä päätettäessä.

18 §

Tarkastukset ja virka-apu

Tasa-arvovaltuutetulla on oikeus suorittaa tarpeellinen tarkastus työpaikalla, oppilaitoksessa, varhaiskasvatuksen toimipaikassa tai etujärjestössä taikka tavaroiden tai palvelujen tarjoajan liiketiloissa, jos on syytä epäillä, että on menetelty tämän lain vastaisesti taikka että tässä laissa säädettyjä tasa-arvovelvoitteita ei muutoin ole noudatettu.

Tarkastusta ei saa tehdä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävissä tiloissa.

19 §

Ohjeiden ja neuvojen antaminen sekä sovinnon edistäminen

Havaitessaan, että koulutuksen järjestäjä, varhaiskasvatuksen järjestäjä tai palveluntuottaja taikka työnantaja 2 momentissa tarkoitetuista ohjeista tai neuvoista huolimatta laiminlyö 5 a, 5 b tai 6 a §:ssä säädetyn velvollisuutensa laatia tasa-arvosuunnitelma, tasa-arvovaltuutettu voi asettaa kohtuullisen määräajan, jonka kuluessa velvollisuus on täytettävä.

20 §

Asian saattaminen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi

Tasa-arvovaltuutettu voi saattaa 5 a, 5b ja 6 a §:n vastaista menettelyä koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua menettelyä varten.

21 §

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta lainvastaisen menettelyn johdosta

Tasa-arvovaltuutetun esityksestä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi, tarvittaessa sakon uhalla, velvoittaa koulutuksen järjestäjän, varhaiskasvatuksen järjestäjän tai palveluntuottaja taikka työnantajan, joka on laiminlyönyt 5 a, 5 b tai 6 a §:ssä tarkoitettua velvollisuutta, määrääjässä laatimaan tasa-arvosuunnitelman.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 5 ja 6 c §, 18 §:n 1 momentti, 19 §:n 3 momentti, 20 §:n 2 momentti ja 21 §:n 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 5, 6 c, 19 §:n 3 momentti ja 21 §:n 4 momentti laissa 1329/2014, 18 §:n 1 momentti laissa 1023/2008 ja 20 §:n 2 momentti laissa 915/2016, sekä lisätään 3 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1329/2014 ja 657/2021, uusi 8 momentti ja lakiin uusi 5 b § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

3 § Määritelmiä

5 § Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa ja opetuksessa

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. *Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.*

Ehdotus

3 § Määritelmiä

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä tarkoitetaan tässä laissa sitä, joka järjestää lakiin perustuvaa varhaiskasvatusta.

5 § Tasa-arvon toteuttaminen koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet varhaiskasvatukseen ja että varhaiskasvatus tukee tämän lain tarkoituksen toteutumista.

Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa, opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.

5 b §

Toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen järjestäjä ja palveluntuottaja vastaavat siitä, että varhaiskasvatuksen toimipaikassa laaditaan vuosittain tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön kanssa. Lapset osallistuvat suunnitelman laatimiseen lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Tasa-arvosuunnitelma voidaan sisällyttää osaksi muuta toimipaikan suunnitelmaa.

Edellä 1 momentissa säädetystä poiketen kunta vastaa siitä, että sen alueella toimiville perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille laaditaan toimipaikka-kohtaisen suunnitelman sijaan yhteistyössä näiden toimijoiden kanssa yhteiset tasa-arvosuunnitelmat.

Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää:

- 1) selvitys varhaiskasvatuksen toimipaikan tasa-arvotilanteesta;*
- 2) tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi;*
- 3) arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.*

Erityistä huomiota tulee kiinnittää vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallisuuteen, käytettäviin materiaaleihin ja huoltajien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerralla.

6 c §

Sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu velvoite tulee ottaa huomioon oppilaitoksen ja työnantajan 5 a ja 6 a §:n mukaisia tasa-arvosuunnitelmia valmisteltaessa ja tasa-arvoa edistävästä toimenpiteistä päätettäessä.

18 §

Tarkastukset ja virka-apu

Tasa-arvovaltuutetulla on oikeus suorittaa tarpeellinen tarkastus työpaikalla, oppilaitoksessa tai etujärjestössä taikka tavaroiden tai palvelujen tarjoajan liiketiloissa, jos on syytä epäillä, että on menetelty tämän lain vastaisesti taikka että tässä laissa säädettyjä tasa-arvovelvoitteita ei muutoin ole noudatettu.

19 §

Ohjeiden ja neuvojen antaminen sekä sovinnon edistäminen

Havaitessaan, että koulutuksen järjestäjä tai työnantaja 2 momentissa tarkoitetuista ohjeista tai neuvoista huolimatta laiminlyö 5 a tai 6 a §:ssä säädetyn velvollisuutensa laatia tasa-arvosuunnitelma, tasa-arvovaltuutettu voi asettaa

6 c §

Sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisy

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen, *varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien* sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu velvoite tulee ottaa huomioon oppilaitoksen, *varhaiskasvatuksen* ja työnantajan 5 a, 5 b ja 6 a §:n mukaisia tasa-arvosuunnitelmia valmisteltaessa ja tasa-arvoa edistävästä toimenpiteistä päätettäessä.

18 §

Tarkastukset ja virka-apu

Tasa-arvovaltuutetulla on oikeus suorittaa tarpeellinen tarkastus työpaikalla, oppilaitoksessa, *varhaiskasvatuksen toimipaikassa* tai etujärjestössä taikka tavaroiden tai palvelujen tarjoajan liiketiloissa, jos on syytä epäillä, että on menetelty tämän lain vastaisesti taikka että tässä laissa säädettyjä tasa-arvovelvoitteita ei muutoin ole noudatettu.

Tarkastusta ei saa tehdä pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävissä tiloissa.

19 §

Ohjeiden ja neuvojen antaminen sekä sovinnon edistäminen

Havaitessaan, että koulutuksen järjestäjä, *varhaiskasvatuksen järjestäjä tai palveluntuottaja taikka* työnantaja 2 momentissa tarkoitetuista ohjeista tai neuvoista huolimatta laiminlyö 5 a, 5 b tai 6 a §:ssä säädetyn velvollisuutensa laatia tasa-arvosuunnitelma, tasa-arvovaltuutettu voi

kohtuullisen määräajan, jonka kuluessa velvollisuus on täytettävä.

20 §

Asian saattaminen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi

Tasa-arvovaltuutettu voi saattaa 5 a ja 6 a §:n vastaista menettelyä koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua menettelyä varten.

21 §

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta lainvastaisen menettelyn johdosta

Tasa-arvovaltuutetun esityksestä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi, tarvittaessa sakkon uhalla, velvoittaa koulutuksen järjestäjän tai työnantajan, joka on laiminlyönyt 5 a tai 6 a §:ssä tarkoitetun velvollisuuden, määräajassa laatimaan tasa-arvosuunnitelman.

asettaa kohtuullisen määräajan, jonka kuluessa velvollisuus on täytettävä.

20 §

Asian saattaminen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi

Tasa-arvovaltuutettu voi saattaa 5 a, *5b* ja 6 a §:n vastaista menettelyä koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua menettelyä varten.

21 §

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta lainvastaisen menettelyn johdosta

Tasa-arvovaltuutetun esityksestä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi, tarvittaessa sakkon uhalla, velvoittaa koulutuksen järjestäjän, *varhaiskasvatuksen järjestäjän tai palveluntuottaja taikka* työnantajan, joka on laiminlyönyt 5 a, *5 b* tai 6 a §:ssä tarkoitetun velvollisuuden, määräajassa laatimaan tasa-arvosuunnitelman.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .